

לדופקי בתשובה

בס"ד
עש"ק פר' כי תשא
שנת תשי"ע לפ"ק
שנה ח'
[כל הזכויות שבויות]

הערות האורות יתקבלו בתשרי
אצל העורך הר"ר שלמה זרד קליין
מס' הפקס' 00442071836956
מס' הטלפון 07727197313
המירל: חברת "ניגול תורה"
ש"י בימ"ד דחסידי בעלזא
(קלידס רד.) לונדון י"ב
בשתיאות: ק"ק מנחם אדמ"ר שליט"א

אוצר תשובות בדיני צדקה ומעשר כספים (ג)

הקדמה: הנה בגליונות הקודמים ביררנו כמה תשובות למעשה בעיקר דיני צדקה ובעיקר דיני מעשר כספים ממה צריך לעשר ואם נאבדו וכו', בגליון שלפניכם וגם בגליון הבא נדון בס"ד מה מותר לעשות עם כספי מעשר, ומקודם שנבאר כמה שאלות ותשובות, יש להקדים כמה כללים.

א. עיקר מעשר כספים נתקן לתת לעמלי תורה למען יחזקו בתורת ה', וכמבואר במדרש תנחומא (פר' ראה סי' י"ח) "רמזו למפרשי ימים להפריש אחד מן עשרה לעמלי תורה", וכן"ה בילקוט שמעוני (שם רמז תתצ"ג) ובש"ך עה"ת (פר' ראה) הביא ע"ז הא דרבינו הקדוש פתח אוצרותיו וחלקם לעמלי תורה (עי' בבא בתרא דף ח' ע"א), והוסיף **דעשר תעשר ראשי תיבות עמלי תורה, ע"ש באריכות. וכ"כ בשו"ת בית דינו של שלמה, ובאהבת חסד להח"ח (פ"ט סי' א'), והוסיף **באהבת חסד דאם אינו יכול לחלק כולם לבעלי תורה, יראה לחלק להם ע"כ רובם או חצים.****

ב. אכן אם קרוביו הם עניים [ונקראין קרוביו לענין זה עד רביעי ברביעי – שו"ת תת"ס ח"ה ח"מ סי' קכ"ז] **הם קודמין אפילו לבני תורה** (אהבת חסד שם וכמבואר ברמ"א יו"ד סי' רנ"ז סעי' י'). והדרגה שלאחר עמלי תורה הוא לתת לשאר עניים (כמבואר ברמ"א יו"ד סי' רמ"ט, ועי' בזה בשו"ת משיב דבר ח"ב סי' ע"ה ובספרו העמק שאלה פ"י קורח שאילתא ק"ב אות א').

ג. למרות עיקר המעשר הם לעמלי תורה או קרוביו עניים ושאר עניים, מ"מ יש שכתבו שיכול גם לעשות שאר מצוות במעות מעשר שלו (עי' בדברי תשו' הר"ר מנחם דבסמוך) – **אם התנה כן מתחילה בעת הפרשת מעשר** (עי' בסמוך) – **וע"כ ההיתר אמור רק לעתים ולא שישתמש בכספי מעשר של שנה שלימה למטרות אלה** (ה"ל מ"מ ע"י קל בשם הגרש"א זצ"ל, ובחלוקת שלמה ח"א פ"ב ה' 61 מובא בשמו שידקדק שלא להשתמש בכל מעות המעשר לשם כך, אלא יפריש חלק חשוב לצדקה גמורה) **וישתמש בזה לצורכי מצוה רק לשלש ולרביע ממעשרו** (שו"ת בית דינו של שלמה יו"ד סי' א') **וע"כ המחצה יתן לעניים** (שו"ת תת"ס שם). ולהלן נדון בע"ה בשאלות על נתינת שונות שאפשר לתת ממעות מעשר, **אכן יש לדעת שבכל מקום שנכתב שאפשר לקנות ממעות מעשר, היינו רק לעתים וכמו שנבאר.**

ד. והנה הרמ"א כתב (סי' רמ"ט סעי' א') **"אין לעשות ממעשר שלו דבר מצוה כגון נרות לבית הכנסת או שאר דבר מצוה רק יתנו לעניים" ע"כ.** אמנם בשו"ת הר"ר מנחם המובא בדרישה ט"ז וש"ך וש"א כתב "מותר ליתן מן המעשר להיות בעל ברית או להכניס חתן לחופה או לקנות ספרים ללמוד בהם ולהשאילן לאחרים ללמוד בהם אם לא היה ביכולת בידו ולא היה עושה אותה מצוה" עכ"ל.

ולכאורה נראה דפליגי, אמנם סתימת ה"ט והש"ך שהעתיקו סתם דברי המהר"מ נראה ש"ס דהרמ"א והמהר"ם לא פליגי, ולהשוות דבריהם נאמרו באחרונים כמה תירוצים (עי' מנהג ישראל תורה שליטת התירוץ בזה), והתירוץ המקובל הוא מה שכתב בבאר הגולה דהרמ"א **שאוסר במעשר לעשות דבר מצוה מיידי במצוה שחייב בלא"ה אבל מצוה שאינו מחוייב מותר ליקח ממעות מעשר** (והובאו דבריו גם בפתחי תשובה סק"ב, וכ"מ גם מדברי הקדמון בס' לקט יושר ע"י ע"י בשם התרומת הדשן שאין לקנות סלית ותפילין ממעות מעשר, ואף שהביא שם ב"ת שהחתי"ס בתשו' יו"ד סי' רל"א פליג עליו היינו רק בבואר המחלוקת, אבל לדינא אין שום הכרח שחולק עליו, ודו"ק כי אין כאן המקום להאריך בזה, ועי' גם שו"ת ייחודה יעלה יו"ד סי' של"ה, וכ"מ בערוה"ש סוף סי' י', ומכל שאר הפוסקים שלא התירו לעשות ממעות מעשר כל דבר מצוה וע"כ ש"ס כ"ל, אולם עי' במשמרת חיים ח"ב עניינים שונים ביו"ד אות י"ג ובשו"ת צ"ח אלעזר ח"ט סי' א' פ"ב) **ובצירוף אם התנה מתחילה בעת הפרשת המעשר, שיוכל להשתמש בזה לדברי מצוה שונים** (עי' תשו' תת"ס ה"ל, בשו"ת בית דינו של שלמה ח"ל, ובברכי" סי' רמ"ט).

ה. ובסיפא דרש"א, נביא כאן דברים נוראים בענין קולות במעשר כספים מאת בעל הקהלות יעקב זצ"ל, וז"ל בספר קריינא דאגרתא (ח"ב קכ"ז) **"בענין המעשר היה לי עגמת נפש נורא נורא מכל הענין כי אמנם אמת הוא שיש לו תנאי קודם שהתחיל לנהוג מעשר שיהא יכול לתתו לכל דבר מצוה שירצה וודאי שיוכל לתת גם וכו' כי הוא ענין של קידוש שם שמים ונחשב ודאי מצוה אבל לא עלתה על דעתי שימורסם זה ברבים כי כלפי הרבים א"א כלל להורות כזאת שהוא רפיון גדול ח"ו בעיקר מעות המעשר והעודתם כשיתנם לעניים ציבוריים ולא לזה הוקבע ענין המעשר. אני חשבתו שהשאל שואל בשביל יחיד או יחידים אבל ח"ו לתת ממשול לפני הרבים שהמעשר ינתן לעניים ציבוריים וה' יכפר בעד"י עכ"ל.**

שאלה. (א) האם מותר לקנות עליות, פתיחה, הגבה, וכו', ממעות מעשר. (ב) נדרים ונדבות שנודרים במי שבירך, האם יכול לשלם במעות מעשר.

תשובה. (א) יכול לשלם ממעות מעשר רק מה שהוסיף על חבירו במחור העליה, דהא כנגד מה שהתחייב חבירו ליתן אינו מועיל לקופה של צדקה כלום, [וכבר כתב הכתב סופר דרבים נכשלים בזה]. אך נראה פשוט

דאם יודע שהראשונים התכוונו לקנות את העלייה ממעות מעשר, דיכול לתת את כל העליות ממעות מעשר ולא רק את ההוספה

(ב) אם בעת שנדר חשב לתת ממעות מעשר יכול לשלם ממעות מעשר.

(א) בדברי ה"טו הנ"ל נזכר שאפשר לקנות מצוות בבית הכנסת ממעות מעשר, וכבר

נתבאר בהקדמה דהיינו באופן שהתנה מתחילה בעת שהפריש המעשר שיהא יכול לעשות מצוות במעות מעשר. וכתב באהבת חסד דאם קונה עליות והכסף מתחלק לעניים לכו"ע מותר ואין להחמיר בזה כלל דזה גופא הוא כמו צדקה.

וכתב הש"ה הק' (מס' מגילה ענייני צדקה ומעשר) **"אמנם יש לחלק, דדברי מהר"מ מ"ץ [מקור דברי ה"טו הנ"ל] לא נאמרו רק כשקונה מצוה שלא היה לה שום קונה אבל מה שמוכרין בב"ה זה נותן כך וזה מוסיף עליו ונשאר בידו אין מן הראוי שיקח ממעשר שלא כפי מה שירצה חבירו ליתן דהא לא הועיל לקופה של צדקה רק במה שמוסיף על חבירו" עכ"ל, והעתיקו הרע"קא בגליון השו"ע (על ה"טו סק"א), וכ"כ בשו"ת בית דינו של שלמה (שם) ובאמת ליעקב (יו"ד סי' רמ"ט), ואף שהא"ר (באו"ח סי' קנ"ו) כותב על דברי הש"ה "יש לדחות, כבר כתב ע"ז בשו"ת כתב סופר (יו"ד סי' קי"ב) דהנכון עם הש"ה, ומסיים דרבים נכשלים בזה ע"י"ש.**

אך נראה פשוט דאם יודע שהראשונים התכוונו לקנות את העלייה ממעות מעשר, דיכול לתת את כל העליות ממעות מעשר ולא רק את ההוספה דהא בכהאי גוונא אין זה נחשב שמועיל לקופה של צדקה רק בהוספה אלא בכל הסכום, (שו"ר בס' הל' מעשר כספים ע"י ק"ז שהסתפק בזה, ולי נראה כמו שכתבתי, שוב הראוני בס' מנחת צבי ח"ג ע"י ל"ב שכתב כדברינו).

(ב) ולענין לשלם ממעות מעשר הנדרים ונדבות שגדר בעת המי שבירך, נראה דאם התנה בעת הנדר לשלם ממעות מעשר דיכול לשלם ממעשר, וכ"כ בבית דינו של שלמה (שם) ובאורחות רבינו (ח"א ע"י א' ג') בשם החו"א.

שאלה. האם מותר לשלם שכר לימוד בניו ובנותיו ממעות מעשר.

תשובה. יש לחלק בין שכר לימוד בניו שמחוייב בהם לשכר לימוד בנותיו שאין מחוייב בהן.

(א) לבניו הקטנים שלומדים עדיין מקרא אין להשתמש כלל בכספי מעשר לשלם השכר לימוד.

(ב) לבניו הגדולים, אם דחיקא לי שעתא מותר לכו"ע לשלם השכר לימוד ממעות מעשר, אך באופן שיכול לשלם שלא ממעות מעשר אין לשלם ממעות מעשר. (ובשו"ת"ר הוסיף דהרי זה זריז ונשכר, דכבר אמרו כל מזונותיו קצובין לו חוץ וכו' והוצאות בניו לת"ת וכו').

(ג) בכ"ג, אם ישנם כמה מקומות לימוד בעיר, והוא שולח את ילדיו למקום שבו שכר הלימוד גבוה בגלל איכות הלימודים וכדומה, רשאי לשלם את ההפרש הכספי שבין מקומות הלימוד מכספי מעשר.

(ד) שכר לימוד לבנות מותר לשלם ממעות מעשר, אולם יש שכתבו שבגלל שמחוייב מדינא דמלכותא ללמדם בבתי ספר הוי דבר שבחובה ואין להשתמש לשכר לימוד בכספי מעשר, ועכ"פ בדחיקא לי שעתא אין להחמיר בזה כלל.

כתב בס' לקט יושר [לתלמיד התרומת הדשן, ובו דינים מבעל תה"ד] חלק יו"ד ע"י ע"ו **"מותר ללמוד בנו ממעשרו תלמוד, כי אדם חייב ללמוד את בנו מקרא ולא תלמוד, כן כתוב בגמרא בקידושין דף כ"ט ע"ב, ע"כ. וכיוצא"ו כתב האוה"ח הק' בספרו ראשון לציון (יו"ד סי' רמ"ט) דפשוט שיכול להוציא מעשר צדקה שלו לבניו להושיבם ללמוד תורה, שהא דעושה צדקה בכל עת משמע קרא הכי, ע"ש בדבריו.**

וכן הוא בשו"ע הרב הל' תלמוד תורה (סעי' ז') וז"ל **"אף על פי כן תחשב לו לצדקה לענין שיכול להוציא כל הוצאות לימוד בניו הגדולים ממעות מעשר שלו או החומש, אם אין ידו משגת, מה שאין כן בשכר הלימוד עצמו כמו שיתבאר בהלכות צדקה. אך מי שאינו מחשב הוצאה זו במעשר או בחומש שלו הרי זה זריז ונשכר, כמו שאמרו חכמים (ביצה דף ט"ו) כל מזונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה ועד יום הכפורים מה שעתיד להשתכר בשנה זו ויש לו ליוהר מלעשות יציאה מרובה שלא יוסיפו לו שכר למזונות אלא מה שפסקו לו, חוץ מהוצאות שבתות וימים טובים והוצאות בניו לתלמוד תורה, שאם הוסיף מוסיפין לו ומוציאין לו שכר לשעה או לאחר שעה"**

אמנם בשו"ת באר שבע (סי' מ"א) מצינו חומרא בזה, וז"ל: **"אינו רשאי להוציא מעות המעשר בלימוד בניו כל זמן שהוא חייב לשכור מלמד לבנו ללמוד, דהיינו עד שיקרא תורה שכתב כולה כדאיתא בפרק קמא דקידושין, ולדעת הרמ"ה עד שילמוד גם כן משנה וגמרא הלכות ואגדות אם אפשר לו שלא דחוקה לו השעה כמו שכתב ההסור יורה דעה סי' רמ"ה בשמו וכו', והשתא וכינו לדין שאינו רשאי להוציא מעות המעשר בלימוד בניו, כיון שהוא חיוב גמור שילמד לבנו תורה או לשכור מלמד לבנו ללמוד תורה שנאמר ולמדתם אותם את בניכם, וכבר כתבו הגהות מיימוני בפ"א מהלכות תלמוד תורה דכפינן לאב ללמוד או לשכור**

